

Nr 54.

Ankom till riksdagens kansli den 6 maj 1920 kl. 4 e. m.

Utlåtande, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående förbättrad pensionering för underofficerare jämte vederlikar, som efter uppnådd pensionsålder avgått från tjänsten före 1918.

I en inom andra kammaren av herrar *Leander, Lindvall* och *Jeppsson* väckt motion, nr 115, som hänvisats till bankoutskottets förberedande behandling, hemställes, »det riksdagen ville besluta att hos Kungl. Maj:t anhålla om utredning och förslag fortast möjligt angående förbättrad pensionering för de underofficerare vid armén och marinen jämte vederlikar, som efter uppnådd pensionsålder avgått från tjänsten före 1918 och därför icke kommit i åtnjutande av den pensionsförhöjning, som beslutats av 1919 års lagtima riksdag.»

Till stöd för denna framställning hava motionärerna anført följande:

»Sedan penningen förlorat omkring hälften eller kanske rättare två tredjedelar av sitt realvärde, ha lönerna, vad angår såväl statens tjänstemän som arbetare och befattningshavare i enskild tjänst, måst höjas och i mer eller mindre grad följa med den utveckling, tiden tagit. Sålunda ha de personalgrupper, som ännu befinna sig i full arbetskraft eller fortfarande inneha sina befattningar, lyckats att åtminstone något så när förskaffa sig kompensation för penningvärdets fall. Men värre är det för de gamla, mer eller mindre orkeslösa pensionärerna. Över dem vilar alltfört dyrtidens tryck med en hårdhet, som blott i ringa grad mildrats av de icke synnerligen stora dyrtidstilläggen på deras i allmänhet ganska små pensioner.

Sämst bland alla statens pensionärer torde de gamla militärerna ha det. Nödvändigheten av ett bättre ordnande av deras pensionsförhållanden har varit klart insedd i många år, och redan 1910 tillsattes en kommitté för att utreda frågan och framlägga förslag rörande densamma. Emellertid dröjde det ända till 1919 års lagtima riksdag, innan officerare och underofficerare sågo sina länge närda förhoppningar

uppfyllda. Då löstes deras pensionsfråga åtminstone provisoriskt på ett för dem ganska tillfredsställande sätt, alldenstund många av dem erhöles erhöles en förhöjning av pensionen med 100 procent eller däröver.

Emellertid gäller denna förhöjning endast dem, som från och med 1919 och sedermera ingå i pensionsåldern. Vad angår de under år 1918 pensionerade, tillerkändes dessa hälften av de belopp, som komma de förstnämnda till del. Men alla, som avgått med pension före 1918, få nöja sig med de ganska blygsamma summor, som huvudsakligen vila på den pensionsreglering för militärer, som ägde rum 1876 eller för mera än 40 år sedan.

I synnerhet äro underofficerarnas inom sistnämnda kategori pensioner osedvanligt små. En fanjunkare i högsta lönegraden t. ex. uppbär — bortsett från de nä utgående dyrtidstilläggen — endast 1,000 kronor i pension. Den i samma grad, som äger förmånen att komma i åtnjutande av den i föl beslutade förhöjningen, uppbär däremot i årlig pension 2,250 kronor eller med det dyrtidstillägg, som för närvarande utgår, 3,600 kronor.

Med den ökning från en tjänstgöringstid på i genomsnitt 70 dagar per år, som en fanjunkare på 70- å 80-talet hade att prestera, till att från och med 1908 omfatta årets alla dagar, ha naturligtvis hans avlöningsförmåner måst i någon mån höjas. Men denna höjning har skett under allehanda benämningar såsom dagavlönning, hyresbidrag, ved och lyse m. m., varemot själva lönen, som ligger till grund för pensionen, behållits i det närmaste oförändrad. Sålunda hade en fanjunkare år 1917 i lön kronor 1,200, i dagavlönning kronor 2: 50 per dag eller kronor 912: 20, i hyresbidrag kronor 240 och till ved och lyse kronor 130 eller tillhopa kronor 2,482: 50 per år samt i pension därå, som redan nämnts, 1,000 kronor eller endast 40,3 procent på sina inkomster.

Att här berörda militära pensionstagare äro synnerligen vanlottade i jämförelse med dem, som innehåft civil tjänst, är uppenbart. Hur önskligt det än vore att kunna förbättra pensionerna för alla för detta statstjänare, måste man dock ställa de gamla underofficerarna i främsta rummet och förnämligast tänka på dem, då statens finanser icke anses medgiva, att pensionerna höjas för alla. I Karlskrona t. ex. gå icke få pensionerade sjöunderofficerare omkring med såg och yxa för att genom sågning och huggning av ved tjäna sig en slant och sålunda hjälpa upp sin klena ekonomiska ställning. Långt ifrån alltid lyckas de erhålla dylikt arbete, men där de lyckas, bli de lika glada, som om de erhöles penningarna gratis.

Det skall icke bestridas, att jämväl de officerare, som avgått före 1918, vore i behov av pensionsförhöjning. Dock ställer sig pensionsbeloppet i förhållande till deras åtnjutna aflöningsförmåner något gynnsammare för dem än för underofficerarne. En kapten t. ex., som år 1917 åtnjöt en avlöning av 5,260 kronor, uppbär därå 2,720 kronor i pension eller 51,7 procent, vartill ju nu kommer dyrtidstillägg. På grund av den ekonomiska ställningen våga vi alltså icke ifrågasätta förhöjda pensioner för alla de militärer, som avgått före 1918, utan endast för underofficerarne.

Det kan ju synas betänkligt att med hänsyn till de redan uppskruvade statsutgifterna begära ökning av pensionerna ens för de senare. Dock torde summan härför icke behöva bli avskräckande stor, även om pensionsbeloppen skulle sättas till de av 1919 års riksdag bestämda för dem, som avgå från och med nämnda år. Anser man sig böra stanna vid de belopp, som utgå till dem, vilka gått i pension 1918, blir givetvis summan ännu mindre. Observeras bör, att det här icke är fråga om några per-

manenta utgifter utan endast om tillfälliga. Allt eftersom antalet pensionärer på grund av dödsfall minskas, minskas även utgifterna för deras pensionering för att efter hand alldeles upphöra.»

Utskottet.

Såsom i motionen erinras, genomfördes vid 1919 års riksdag pensionsförbättring för viss personal vid armén och marinen. Denna pensionsförbättring utgår i huvudsaklig överensstämmelse med ett av arméns och marinens avlöningssakkunniga i betänkande den 14 februari 1919 avgivet förslag. Vid ärendets behandling framhölls särskilt, hurusom arméns och marinens personal varit i pensionsavseende betydligt sämre tillgodosedd än i allmänhet statens civila tjänst innehavare. Det må erinras, att berörda förslag stod i nära samband med den för 1918 års lagtima riksdag framlagda planen till en definitiv löneroglering för viss personal vid armén och marinen samt med riksdagens därpå grundade beslut rörande tillfällig löneförbättring för samma personal. Härav syntes ock böra följa, att pensionsförbättring icke borde tillkomma annan personal än den, som kommit i åtnjutande av tillfällig löneförbättring d. v. s. i första hand personal, som under någotdera åren 1918 eller 1919 avgått eller avginge med pension. Det framhölls emellertid vidare, att, därest de föreslagna grunderna för pensionsförbättringen omedelbart komme till full tillämpning, en alltför skarp motsättning skulle uppstå mellan pensionsbeloppen till beställningshavare, som avgått under år 1917, och till dem, som avgått under den närmaste tiden därefter. För att åtminstone i någon mån mildra övergången till tillämpningen av de föreslagna bestämmelserna, förordades därför, att pensionsförbättringen för beställningshavare, som avgått under år 1918 eller vid slutet av samma år, skulle begränsas till hälften av de belopp, som enligt nämnda bestämmelser eljest skolat utgå. Såsom ett ytterligare skäl för detta förslag anfördes, att åtminstone de beställningshavare, som avgått under förra delen av år 1918 och vilka icke förrän efter avgången från tjänsten fått uppbära någon tillfällig löneförbättring, knappast kunnat hava grundad förhoppning att överhuvudtaget komma i åtnjutande av någon pensionsförbättring.

I överensstämmelse med de sakkunnigas förslag beslöt riksdagen, att den, som avgått från tjänsten under år 1918 eller vid slutet av samma år, skulle åtnjuta pensionsförbättring med hälften av det belopp, som enligt de fastslagna pensioneringsgrunderna eljest skolat tillkomma honom.

Ett inom riksdagen väckt förslag, att den ifrågasatta pensionsförbättringen skulle med viss angiven procent tillkomma jämväl dem, som avgått under åren 1914—1917, blev av riksdagen avslaget.

Enligt vad utskottet inhämtat, hava före år 1918 pensionerade underofficerare och vederlikar vid marinen i skrivelse den 21 och den 29 oktober

1919 hos Kungl. Maj:t gjort framställning att från och med år 1920 komma i åtnjutande av pensionsförbättring med sådana belopp, att deras pensionsförmåner bleve likställda med dem, som gällde för deras under år 1919 pensionerade gelikar.

Häröver har direktionen över flottans pensionskassa den 30 december 1919 avgivit infortrat utlåtande och däri hemställt, att före 1918 års ingång ur tjänsten med pension avgångna befattningshavare, såväl underofficerare som andra, måtte tillerkännas pensionsförbättring med hälften av de belopp, som enligt 1919 års kungörelse angående grunder för pensionsförbättring för viss personal vid marinen, fränsett villkoret om åtnjutande av tillfällig löneförbättring, skolat tillkomma befattningshavare, därest han först efter 1919 års ingång avgått ur tjänsten.

Vidare hava på grund av remiss arméns och marinens avlöningssakkunniga den 16 februari 1920 avgivit underdånigt utlåtande i ärendet.

Bemälda sakkunniga hava i sitt berörda utlåtande till en början erinrat om riksdagens beslut förlidet år angående pensionsförbättring och grunderna därför. De sakkunniga framhålla härefter, att till grund för nämnda pensionsförbättring lagts den dittills allmänt tillämpade grundregeln, att en pension borde stå i visst förhållande till den avlöning, pensionstagaren åtnjöte närmast före sin avgång ur tjänst. I enlighet härmed hava de sakkunniga ansett sig icke kunna tillstyrka det av sökandena framlagda förslaget, att de underofficerare vid marinen, som avgått ur tjänsten före år 1918 och alltså icke blivit delaktiga av den sistnämnda års beslutade tillfälliga löneförbättringen, likväl skulle erhålla pensionsförbättring med samma belopp som den personal, vilken avgått först efter år 1918. Ett bifall till detta förslag skulle för övrigt leda till den konsekvensen, att de pensionärer, som lämnat tjänsten före år 1918, skulle komma i åtnjutande av sammanlagt högre pensionsförmåner än de, som avgått under år 1918 och alltså enligt ovannämnda grunder erhållit endast halv pensionsförbättring.

De sakkunniga erinra emellertid vidare, att arméns och marinens personal i pensionsavseende vore betydligt sämre tillgodosedda än vad i allmänhet vore fallet med statens civila tjänst innehavare.

Härefter anföra de sakkunniga:

»Och det torde fortfarande icke kunna bestridas, att de militära pensionstagare, som icke blivit delaktiga av den år 1919 beslutade pensionsförbättringen, åtnjuta pensioner, som i förhållande till de rådande levnadskostnaderna äro synnerligen knäppt tillmätta, även om man tager hänsyn därtill, att den sedan år 1914 uppkomna prisstegringen är avsedd att kompenseras genom de numera utgående dyrtidstilläggen, vilka äro proportionsvis störst för de lägre pensionsbeloppen.

Statsmakterna hava ock i en del fall medgivit utbetalande av understöd till vissa grupper befattningshavare, vilkas pensioner ansetts otillräckliga. Så har t. ex. allt sedan år 1908 å extra stat under tionde huvudtiteln varit uppfört ett förslagsanslag för utdelande av tillfälliga understöd åt avskedade underofficerare och vederlikar vid armén, som före år 1902 erhållit avsked med pension från arméns pensionskassa eller från allmänna indragningsstaten. Ett liknande anslag har från och med år 1914 varit uppfört för utdelande av tillfälliga understöd åt f. d. förmän bland daglönare, sjukvaktare och övriga daglönare vid marinen, vilka pensionerats enligt bestämmelser, äldre än dem, som meddelats genom kungörelsen den 25 november 1910. Likartade anslag finnas uppförda för tilldelande av understöd även åt vissa andra grupper av pensionärer. I de fall, som nu nämnts, gäller det dock pensionsbelopp, som äro synnerligen låga — ovannämnda anslag för understöd åt underofficerare med vederlikar vid armén avser t. ex. att bringa upp de sammanlagda pensions- och understödsbeloppen i vissa fall till 300 kronor och i andra fall till högst 600 kronor. Vidare är i allmänhet föreskrivet, att understöd från berörda anslag icke må tilldelas annan än den, som styrker sig vara i behövande omständigheter.

Beträffande en särskild grupp av pensionärer, har emellertid 1919 års lagtima riksdag fattat ett beslut, som i viss mån avveke från nyssnämnda, i förevarande avseende tillämpade grundsatsen. Jämte det riksdagen, med bifall till Eders Kungl. Maj:ts i proposition nr 336 därom framställda förslag, beslutat, att vissa pensions- och ålderdomsunderstödsanstalter skulle ombildas till en statens anstalt för pensionering av folkskollärare m. fl., har nämligen riksdagen bemyndigat Eders Kungl. Maj:t att, med iakttagande av vissa av riksdagen angivna synpunkter, för den nya anstalten utfärda reglemente i huvudsaklig överensstämmelse med ett vid propositionen fogat förslag. Detta reglementsförslag upptager under kapitel IV ett övergångsstadgande, vilket berättigar redan pensionerade lärare och lärarinnor vid folk- och småskolor att erhålla pensionsförbättring enligt sådana grunder, att för den, som före den 1 januari 1919 uppburit pension från folkskollärarnas pensionsinrättning eller före den 1 januari 1920 understöd från småskollärares m. fl. ålderdomsunderstödsanstalt, pensionen skall för tiden efter den 1 januari 1920 höjas med ett belopp, som med 300 kronor överstiger hälften av pensionens eller understödets förutvarande belopp, dock att sålunda förhöjd pension, om den tidigare utgått från pensionsinrättningen, icke må överstiga 1,800 kronor eller understiga 1,000 kronor och, om den tidigare utgått från ålderdomsunderstödsanstalten icke må understiga 600 kronor. Dessa pensionstillägg skola utgå till alla pensionstagare, som med hänsyn till förutvarande pensioners storlek skulle kunna därav komma i åtnjutande, en bestämmelse, som alltså avviker från ovannämnda i liknande fall förut i regel tillämpade princip, att tilläggunderstöd skola utgå endast till dem, som styrkt sig vara i behövande omständigheter.

Hel pension utgick enligt de föreskrifter, som gällde före den 1 januari 1919, till manlig folkskollärare med 1,013 kronor, men utgör enligt de nya bestämmelserna 2,250 kronor. En dylik tjänstnehavare, som pensionerats före den 1 januari 1919, skulle enligt nyssnämnda övergångsbestämmelse från och med den 1 januari 1920 åtnjuta tilläggspension med sådant belopp, att hans sammanlagda pensionsförmåner skulle komma att uppgå till 1,800 kronor. Hans författningens enligt bestämda minimiavlöning, ålderstilläggen inberäknade men naturaförmåner och eventuellt utgående kommunalt lönetillägg oberäknade, uppgick däremot till sammanlagt endast 1,350 kronor.

Till jämförelse härmed tillåta sig de sakkunniga nämna, att en flaggunderofficer (underofficer av 1. graden), som avgått före år 1918, äger uppbära pension och fyll-

nadspension med tillhoppa 1,094 kronor 40 öre, medan enligt numera gällande bestämmelser en dylik tjänsteinnehavare äger uppbära pensionsförbättring med sådant belopp, att hans sammanlagda pensionsförmåner utgöra, om han avgått efter ingången av år 1919, 2,250 kronor och, därest han avgått under eller vid slutet av år 1918, 1,672 kronor 20 öre.»

Vad sålunda anförts och särskilt ovannämnda övergångsbestämmelse i reglementet för den nya anstalten för pensionering av folkskollärare m. fl. syntes de sakkunniga otvivelaktigt i viss mån kunna anses tala för vidtagande av åtgärder för att förbättra pensionerna även för de underofficerare med vederlikar, vilka icke blivit delaktiga av den år 1919 beslutade pensionsförbättringen för dylik personal. Därest åtgärder i sådant syfte skulle vidtagas, skulle emellertid krav på pensionsförbättring med lika berättigande kunna framställas från talrika andra grupper av pensionärer, som åtnjuta pension med vida lägre belopp än underofficerare, och härav skulle för statsverket uppkomma konsekvenser i ekonomiskt avseende, vilka de sakkunniga icke såge sig i stånd att överblicka. På grund härav hava de sakkunniga, ehuru de måste erkänna det behjärtansvärda i den gjorda framställningen, icke ansett sig för närvarande kunna framlägga något förslag i förevarande avseende, och hava de alltså ej heller kunnat tillstyrka ovan omförmälda, av direktionen över flottans pensionskassa i dess i ärendet avgivna yttrande framställda förslag.

De sakkunniga hava slutligen anförts, att om Kungl. Maj:t ansåge åtgärder böra vidtagas i framställningens syfte, frågan om förhöjning av pensionerna för redan avgångna tjänsteinnehavare syntes böra upptagas i hela dess vidd och i ett sammanhang.

Här ovan omförmälda framställning från f. d. underofficerare m. fl. är, enligt vad utskottet inhämtat, fortfarande beroende på Kungl. Maj:ts prövning.

Även utskottet är av den mening, att här ifrågavarande pensioner i förhållande till nu rådande dyrtid äro alltför knappt tillmätta, men det samma är förhållandet med en mångfald andra pensioner. Krav på pensionsförbättring kunna med samma berättigande framföras av en mängd andra pensionärer, och torde detta såsom de sakkunniga erinrat kunna leda till oöverskådliga ekonomiska konsekvenser. Det må i detta sammanhang erinras, hurusom de dyrtidstillägg, vilka för närvarande utgå, just äro avsedda att utgöra en kompensation för de höga prisförhållandena, och det torde vara tämligen visst, att, så länge dessa förhållanden bestå utan att en allmän pensionsreglering vidtages, dyrtidstillägg alltjämt komma att beviljas. En dylik allmän pensionsreglering läser ock vara av om-

ständigheterna betingad och torde enligt utskottets mening icke böra dröja allt för länge. Först synes emellertid en definitiv lönereglering böra genomföras. Det finnes för övrigt åtskilligt, som tyder på, att en dylik pensionsreglering anses böra äga rum. Sålunda framhåller chefen för finansdepartementet i sitt yttrande till statsrådsprotokollet för den 31 december 1919, då löneregeringskommittén erhöll i uppdrag att verkställa utredning beträffande ny definitiv lönereglering för befattningshavare vid statsdepartementen m. fl., att en sådan lönereglering givetvis måste återverka på befattningshavarnas pensionsförhållanden, samt att det icke synes kunna undvikas, att jämväl det spörsmålet komme under överbägande, huruvida och i vilken utsträckning motsvarande åtgärd borde vidtagas beträffande pensioneringen.

Under sådana förhållanden och då man alltså lär kunna förutsätta, att frågan om en allmän pensionsreglering inom en ganska nära framtid kommer att upptagas till behandling, har utskottet ansett sig för närvarande böra avstyrka bifall till motionen.

Utskottet hemställer alltså,

att förevarande motion II: 115 icke må till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Stockholm den 6 maj 1920.

På bankoutskottets vägnar:

EMIL KRISTENSSON.

Vid detta ärendes slutbehandling hava närvarit: av första kammaren: herrar *Gustafsson, Wickman, Lindley, Öhngren, Östberg, Johansson* i Friggeråker, *Rosling* och *Bondeson* samt

av andra kammaren: herrar *Kristensson, Gustafsson* i Orebro, *Jonsson* i Gumboda, *Borg, Edbom, Olsson* i Berg, *Andersson* i Milsmaden och *Jensen*.